

TAIDE- JA TAITOAINEIDEN OPETTAJAT
KULTTUURIKASVATTAJINA /
*Kuvamatka: taiteen
ymmärtämisen monimuotokurssi*

Marjo Räsänen mamara@utu.fi

Konstit oppimisympäristöhankkeen ja Taito ja taide tavaksi
-koulutushankkeen päätösseminaari 19.11.2010

***Lausunto perusopetuksen tuntijakoehdotukseen**

***Turun Sanomat 27.9.2010 KULTTUURIOSAAMINEN ON KANSALAISEN PERUSTAITO – JA PERUSOIKEUS**

Kulttuuriosaamisen tulisi näkyä selvästi koulun arvopohjassa.

Monikulttuurisessa yhteiskunnassa on oleellista, että erilaisiin ryhmiin kuuluvilla ihmisillä on mahdollisuus ilmaista itseään ja ymmärtää muiden näkemyksiä.

Tällaisten **kulttuuristen lukutaitojen merkitys on yhtä tärkeää kuin kyky lukea kirjoitettua kieltä.** Kuvien ja äänien tulkinta ja tuottaminen ovat taitoja, joita jokaisen kansalaisen tulee saada jo perusopetuksessa.

Koululaitoksen tehtävä kulttuurikasvatuksen antajana olisi nähtävä myös sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Taide- ja käsityökasvatuksella on **tärkeä merkitys yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ehkäisijänä,** sillä sen avulla voidaan lisätä kansalaisten osallistamista ja estää syrjäytymistä.

Kuvataide, musiikki ja käsityö tarjoavat muita oppiaineita tukevan, mutta niistä poikkeavan näkökulman. Näillä aineilla on keskeinen **merkitys oppilaan henkilökohtaisessa kehityksessä ja kulttuuri-identiteetin muodostumisessa.**

Moniroolinen taide- ja taitoaineiden opettaja

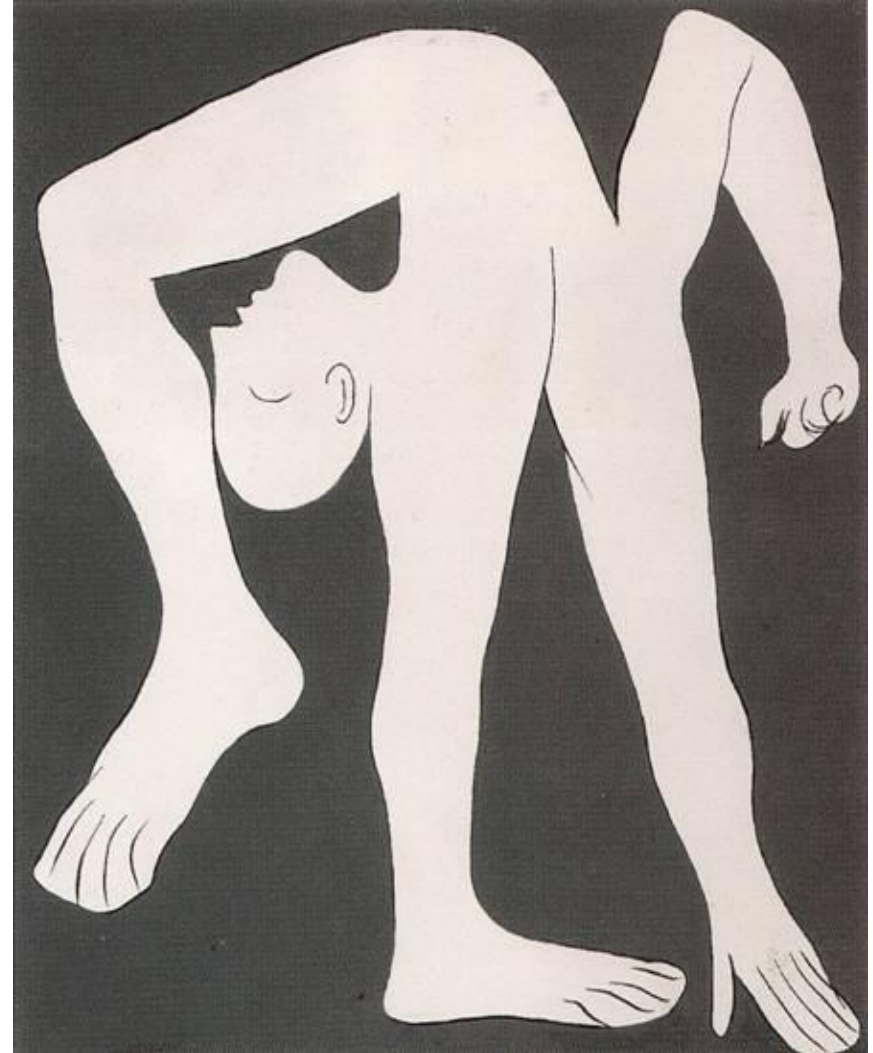
Aineen- ja luokanopettaja

-kasvattajana

-taitajana ja taiteilijana

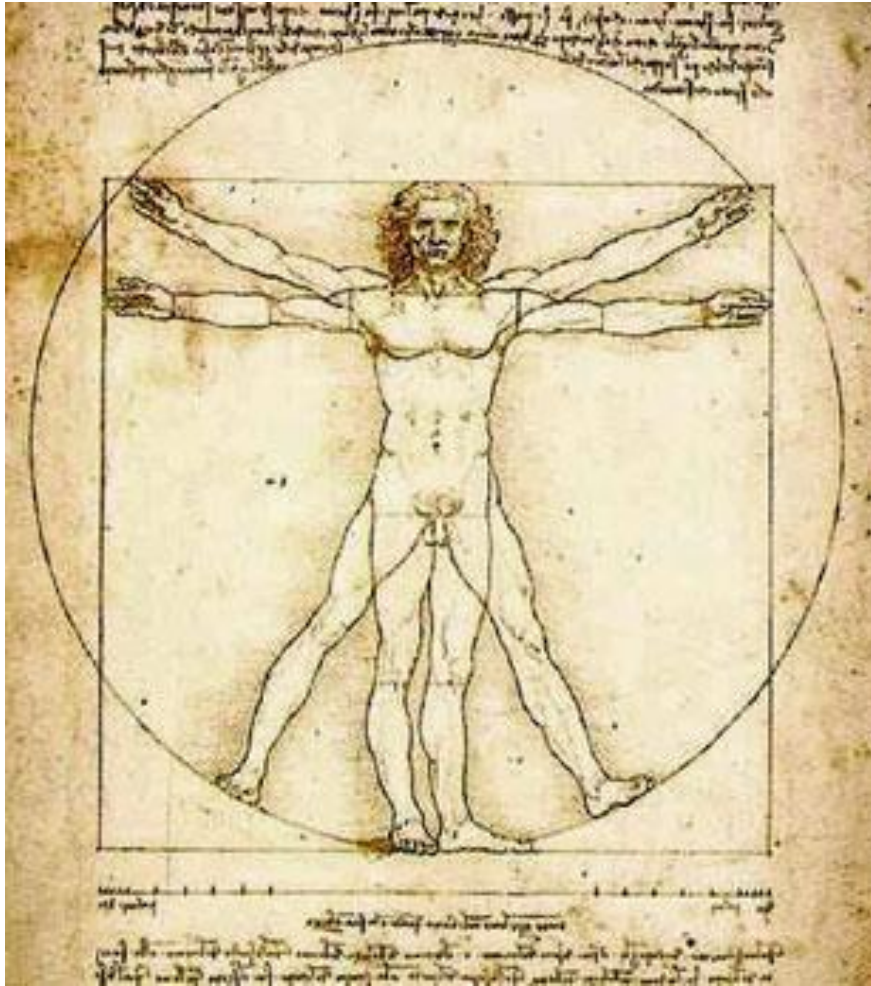
-tutkijana

-kulttuurikasvattajana

Pablo Picasso. Acrobat, 1930.

**Miltä näyttää kokonaisvaltainen,
moniroolinen taide- ja taitoaineiden opettaja?**

'Taitai' taide- ja taitoaineet

Pops 2004, Lops 2003: kuvataide, musiikki, liikunta ja käsityö

kirjallisuus ilmaisutaito kotitalous

MIKÄ YHDISTÄÄ NÄITÄ OPPIAINEITA?
MIKÄ EROTTAA NE TOISISTAAN?

TaiTai-opettaja kulttuurikasvattajana:

Kokonaisvaltaisen (moni)kulttuurikasvatuksen lähtökohtia

1. TAIDE / ESTETIIKKA: eri taide- ja taitokäsitysten samanarvoisuus
2. KOKONAISVALTAISUUS: erilaisten tiedonkäsitysten samanarvoisuus
3. KÄSITTEELLISTÄMINEN / SYMBOLIJÄRJESTELMÄT:
erilaisten symbolijärjestelmien samanarvoisuus
4. TIEDONALAT: eri tiedonalojen integrointi niiden omilla ehdoilla
5. KOULUN KULTTUURIT: taideopettajat kulttuurikasvattajina
6. KULTTUURI-IDENTITEETTI: oppija yksilönä ja ryhmänsä edustajana
7. MONILUKUTAITO: kulttuurien välinen ymmärrys
(esimerkkinä KUVAMATKA)

Taide- ja taitokasvatus on perustaltaan monitieteistä

-taiteiden ja käsiyön merkitystä kasvatuksessa
etsitään sekä niistä itsestään että muilta tiedonaloilta

Filosofia: Miksi elämme?

Millainen ihminen on? Mitä tieto on? Mitä on hyvä elämä?

(Taide)filosofia eli estetiikka: Miksi taidetta ja käsitöitä tehdään?

Mitä taide/käsityö on? Mikä on hyvää käsityötä/taidetta?

(Taide)psykologia

Miten taidetta/käsityötä tehdään? Miten teos havaitaan ja koetaan?

(Taide)sosiologia

Mikä on taiteen/käsityön ja yhteiskunnan suhde?

(Taide)historia ja kulttuurintutkimus

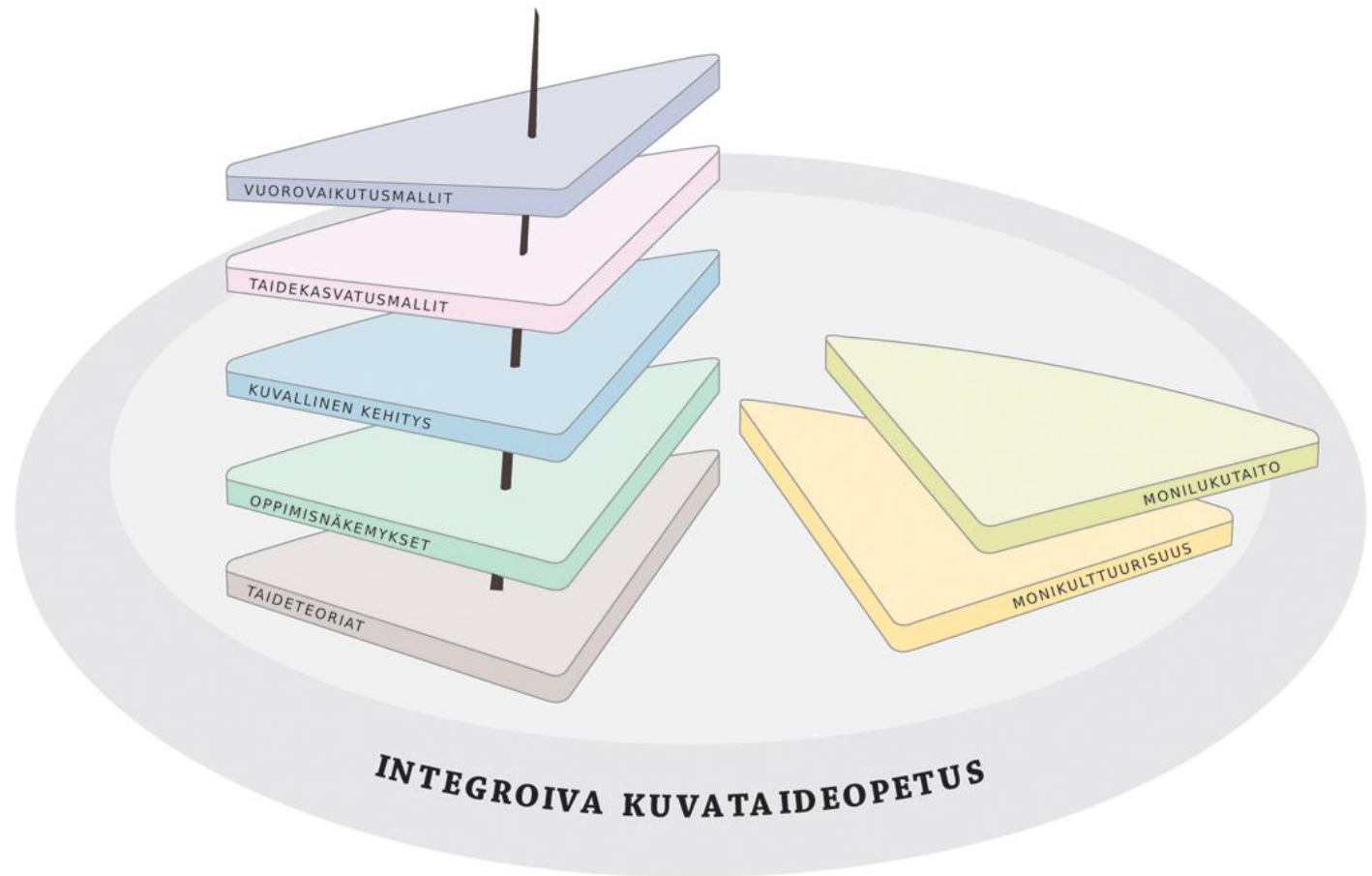
Mitkä ovat teoksen syntymisen ja vastaanoton ehdot ennen ja nyt?

(Taide)kasvatus

Mitä taide/käsityö kehittää? Miten taidetta/taitoja opitaan ja opetetaan?

→ **Taidekasvatusmallit**

KUVATAIDEKASVATUKSEN KOLMIOLEIPÄMALLI

**Kolmioleipämalli on työkalu,
jonka avulla kuvataidetta ja muita taitai-aineita opettava kokoaa oman ”kerrosvoileipänsä”.**

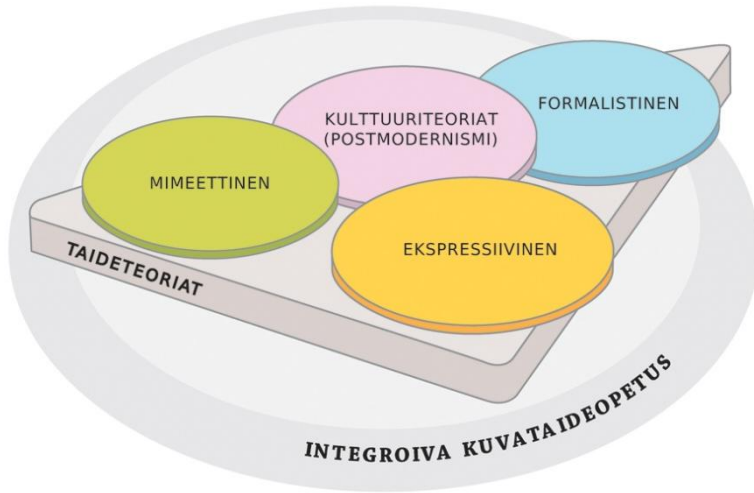
Räsänen, Marjo 2008. Kuvakulttuurit ja integroiva taideopetus.

Helsinki: Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 90.

1. ESTETIIKKA

Monikulttuurinen taide- ja taitokasvatus perustuu laajalle käsitykselle taidon ja taiteen luonteesta; se sisältää erilaisia näkemyksiä taiteen ja käsityön luonteesta ja tehtävistä

-taitai-tiedon perusteet löytyvät käsityöhön ja taiteisiin liittyvistä (oppimis)prosesseista ja teorioista

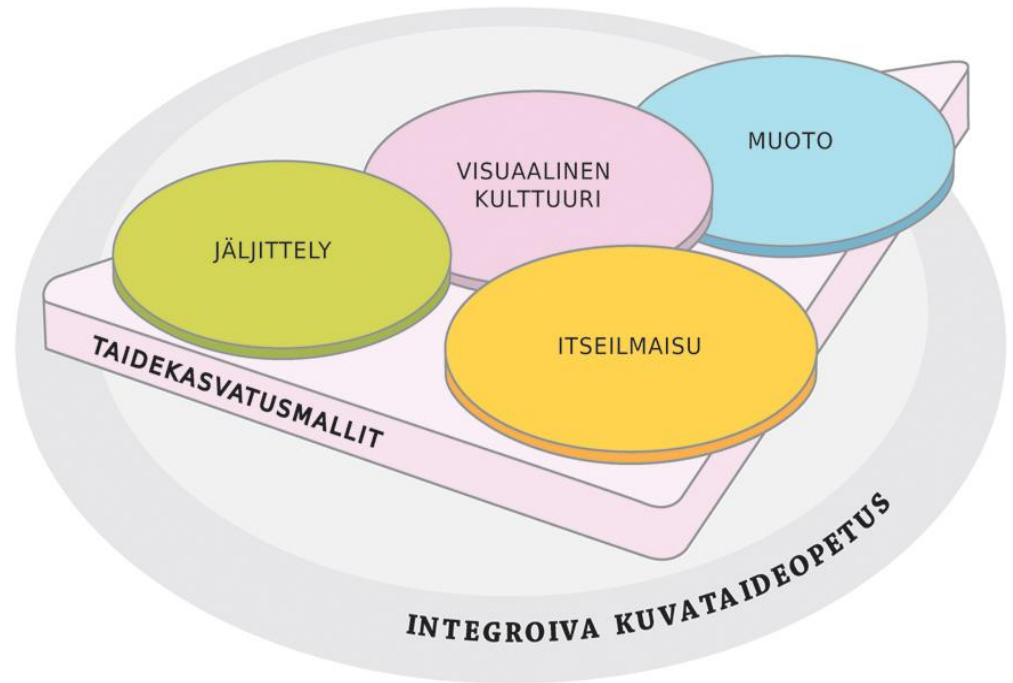
Taideteoriat

Mikä on taiteen / käsityön suhde havaintotodellisuuteen?

Taidekasvatusmallit

Miten taidetta / käsityötä opitaan / opetetaan?

-opettaja voi käyttää kaikkia ”malleja” rinnakkain ja vaihdella niitä eri tehtävissä (tiedostaen kulloisenkin valintansa tavoitteet; eklektismi)

POSTMODERNIT KULTTUURI- JA TAIDETEORIAT

taitai-aineita yhdistävinä

Käsityö ja taiteet osana materiaalista kulttuuria avaavat ovia erilaisiin todellisuuksiin.

KATSOJAKESKEISYYS; kontekstuaalisuus

- **TAIDE- JA TAITOKASVATUS ON (MONI)KULTTUURISTEN TODELLISUUKSIEN TUTKIMISTA, TULKINTAA, ILMAISEMISTA JA MUUTTAMISTA.**
- **TAIDE JA KÄSITYÖ VÄLITTÄVÄT YKSILÖLLISIÄ JA SOSIAALISIA MERKITYKSIÄ.**
- **TEOS/TUOTE RAKENTAA SILTAA TEKIJÄN JA KOKIJAN KULTTUURIEN VÄLILLE.**

Postmoderni taide- ja kulttuurikäsitys taide- ja taitoaineiden opetuksessa

Ulla Wennberg. Arkitaidetta, 1974.

-taiteen ja arjen, käyttötaiteen ja museotaiteen rajojen rikkominen

-taide, taidekäsitelmä, teollinen muotoilu ja taideteollisuus ovat yhteydessä toisiinsa

-taiteidenvälisyys

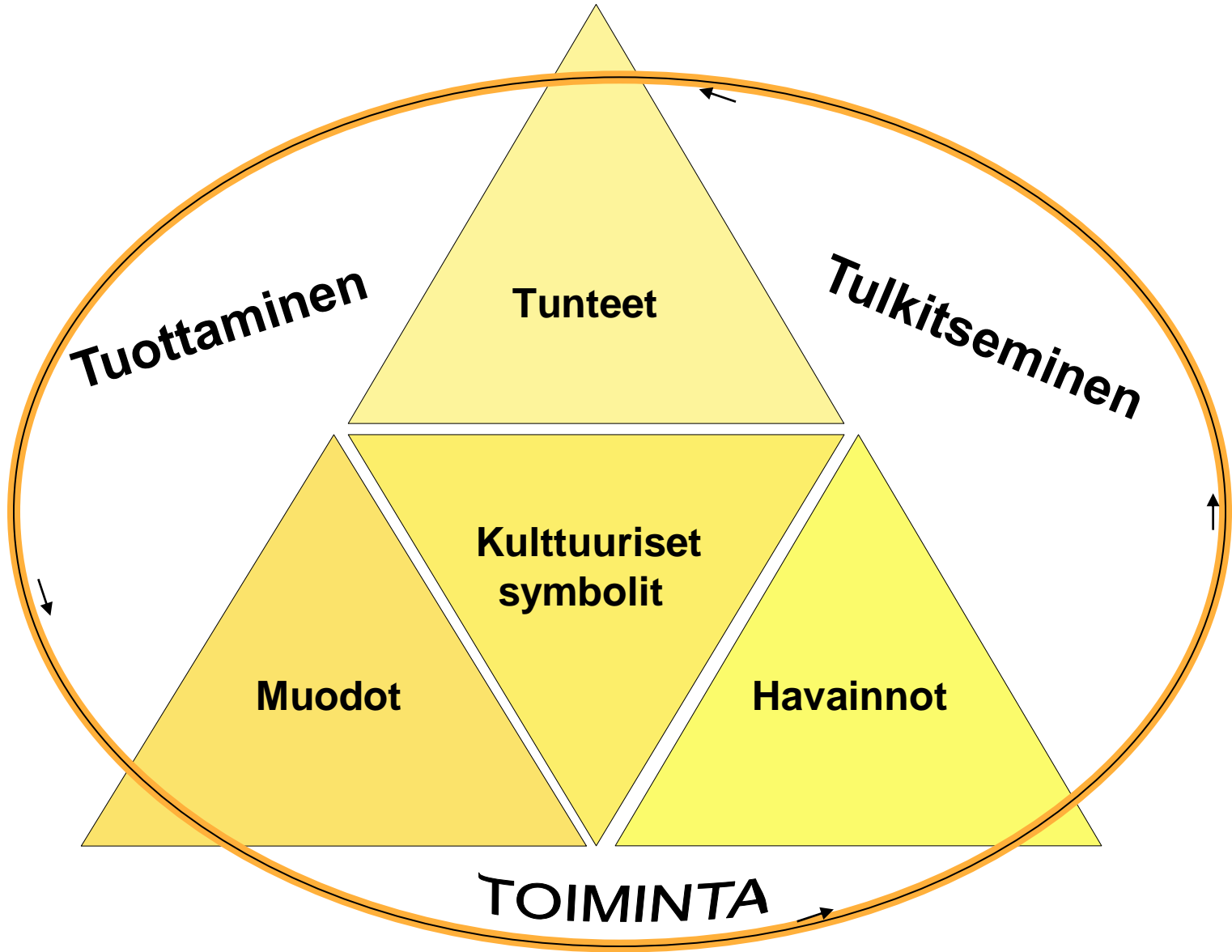
-*taito* on osa taidetta, mutta vasta sisältö/merkitys synnyttää taidetta

2. KOKONAISVALTAISUUS

Monikulttuurinen taide- ja taitokasvatus sisältää erilaisia käsityksiä tiedon luonteesta ja oppimisesta

-tekeminen ja kehollisuus edistävät ”toisin tietämistä”; taitai-tieto on integroivaa

Taide- ja taitokasvatuksessa tietämisen erilaiset tavat yhdistyvät; tieto muodostuu ja ilmenee kullekin alalle ominaisessa toiminnassa.

3. TIEDONALAT

Monikulttuurinen taide- ja taitokasvatus pyrkii integroimaan eri tiedonaloja niiden omilla ehdoilla

-taiteilla ja taidoilla on itseis- ja välinearvonsa

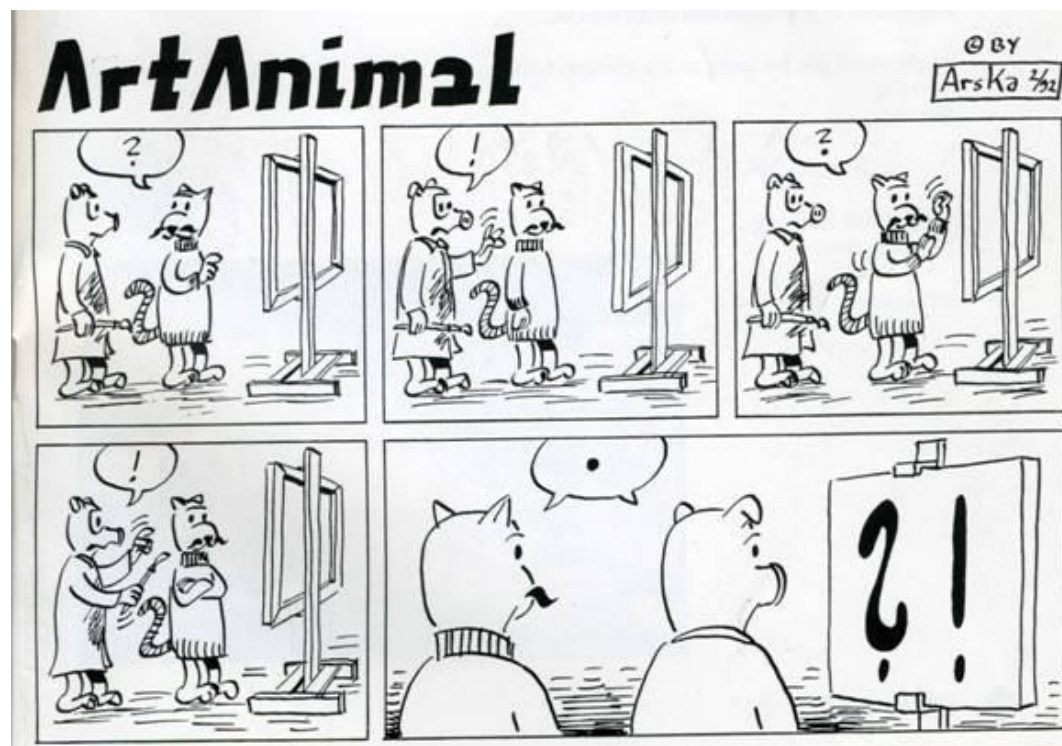

Akseli Gallen-Kallela.
Ensi opetus, 1887-89.

MILLAISTA TIETÄMISTÄ TAIDE- JA TAITOAINEET EDUSTAVAT?

-entä jos koulussa pyritäisiin informaation ja tradition suorasta siirtämisestä tiedon kyseenalaistamiseen ja erilaisten tiedon muotojen yhdistämiseen?

-entä jos oppiaineissa välitettäisiin tekniikoiden asemasta tietämisen tapoja?

**Uusin kognitiotiede lähestyy oppimista
kaikki aistialueet ja tietämisen tavat käsittävänä
maailman hahmottamisena**

- kognitiolla ei tarkoiteta pelkästään rationaalista tai sanallista / numeraalista tietoa**
- kognitiivisia ovat kaikki ne mielen toiminnot, joiden avulla informaatiota vastaanotetaan ja prosessoidaan (mm. aistikokemukset, tunteet, muisti, ajattelu ja oppiminen)**
- erilaisten tiedonhankinnan tapojen samanarvoisuus: kuvat, äänet ja liikkeet ovat yhtä arvokkaita tapoja tutkia ja esittää todellisuutta kuin sanatkin**

Kognitiivinen oppimiskäsitys korostaa tiedonalakohtaisuuden merkitystä

-kukin oppiaine perustuu taustatieteensä asiantuntijatietoon

-*transfer* = kyky siirtää aiemmin opittua uusiin tilanteisiin (oppiaineen sisällä tapahtuva siirto ja yleinen transfer eli eri aloja yhdistävät tiedonmuodostuksen keinot)

Millaista muista oppiaineista poikkeavaa tietämistä taide- ja taitoaineet tuovat kognition kokonaisuuteen?

-mitä ovat ne kognitiiviset kyvyt, joita ei voida kehittää muissa kuin taide- ja taitoaineissa tai toisaalta ne kyvyt, jotka kehittyvät myös muiden aineiden avulla?

Taide- ja taitoaineiden itseis- ja välinearvot

Kuhunkin taide- ja taitoaineeseen liittyy erityistä ”olemustietoa” (itseisarvot), joka syventää kouluopetusta muista aineista poikkeavalla tavalla.

-taide- ja taitoaineiden itseisarvot:

aistinautinnot, tunteet ja kauneuden elämykset

- auttavat selviämään arjen käytännöistä ja vaikuttavat syvällisesti elämäntaitoihin (ongelmanratkaisutaidot, kuvitteellinen ajattelu, prosessuaaliset kyvyt jne.)**
- käsittelevät teoreettisia kysymyksiä käytännön avulla**
- sitovat yksityisen yleiseen, yksilön kulttuuriin; edistävät kykyä tulkita kunkin taiteen- ja taidonalan tuotteita kulttuurisina symboleina (käsitteellistäminen)**

Kohti kokonaisvaltaista oppimista?

- integraation ydin piilee oppiaineiden erillisyyden tunnistamisessa ja tunnustamisessa**
- taitai-aineiden avulla tapahtuva kasvatus edellyttää kykyä hyödyntää niiden perustana olevia käsitteitä ja tiedonhankinnan tapoja**
- haasteena toiminnallisuuden ja esteettisyyden liittäminen kaikkiin kouluaineisiin**

ONKO NYKYIHMISEN (KOULULAISEN) MAHDOLLISTA OLLA KOKONAINEN?

Yleisnero Leonardo da Vincin Vitruviuksen ihminen ei ole vielä (enää?) kokonainen. Mahdollistaako koulujärjestelmämme renessanssi-ideaalin mukaisen tieteen ja taiteen liiton – onko oppilailla mahdollisuus kokonaiseen ihmiskuvaan? Voiko tämä tapahtua integraation avulla?

4. KOULUN KULTTUURIT

Koulun päätehtävä on kulttuurien välittäminen ja muuttaminen – taide- ja taitoaineiden(kin) opettajat ovat kulttuurikasvattajia

-taitai-aineissa tutkitaan ja ilmaistaan monikulttuurista maailmaa

Laaja kulttuurikäsite

Kulttuuri tarkoittaa kaikkia niitä tapoja, joilla luomme merkityksiä, kommunikoimme ja organisoimme sosiaalista elämää.

Identiteetti muodostuu yksilön suhteesta kulttuuriseen materiaaliin, joka voi ilmetä erilaisten taiteellisten narratiivien muodossa (teokset).

KOULU ON OSA KULTTUURIA

Opetussuunnitelman tulisi perustua eri tiedonalojen väliseen yhteistyöhön.

Oppiaineet edustavat tiedonalojensa kautta kulttuurin eri osa-alueita.

Kuhunkin oppiaineeseen liittyy käsitteitä ja tutkimisen tapoja, jotka erottavat sen muista tiedonaloista ja joita ilman oppilaan todellisuuskäsitys ei ole kokonaisvaltainen.

Kullakin tiedonalalla on oma symbolijärjestelmänsä, joka edellyttää erityistä lukutaitoa.

Taide- ja taitoaineiden oppiminen on symbolien avulla tapahtuvaa käsitteenmuodostusta ja kulttuurisen tiedon omaksumista.

Taide- ja taitoaineiden opettajat ovat kulttuurikasvattajia.

TAIDE- JA TAITOAINEET KOULUN KULTTUURISENA KIASMANA

Laaja kulttuurikäsite ei erottele taiteita ja taitoja muista ihmisen *merkityksenannon ja vuorovaikutuksen* muodoista.

Koulun yleistavoite on opettaa *kulttuurista monilukutaitoa*.

Taiteet ja käsityö ovat uniikkeja, muiden symbolisten muotojen kanssa samanarvoisia kieliä.

Taiteiden ja käsitöiden avulla oppilaat tutkivat, käsitteellistävät ja ilmaisevat kulttuureitaan.

Esineet ja taideteokset välittävät kulttuurisia arvoja ja traditioita.
**TAIDE- JA TAITOAINEET TARJOAVAT ERI OPPIAINEILLE
KULTTUURISEN KOHTAAMISPAIKAN.**

Dragtaiteilija Maskara

Dragartist Fager

Elvis Maskara, dragtaiteilijan puoliso

Elvis Fager, dragartistens sambo

Matias Maskara, dragtaiteilijan poika

Ferdinand Fager, dragartistens son

Maija Maskara, dragtaiteilijan tytär

Filippa Fager, dragartistens dotter

**Tulevaisuuden taitakasvattaja:
tekniikoiden opettajasta
ainerajat ylittävään
yhteistyöhön kykeneväksi
kulttuurikasvattajaksi**

Kvinnoforskare Teori

Kristina Teori, kvinnoforskarens särbo

Sappho Teori, kvinnoforskarens katt

Virginia Teori, kvinnoforskarens katt

LXRAREN VISMAN

FRU VISMAN
(lärarens hustru)

5. KÄSITTEELLISTÄMINEN

Monikulttuurinen oppimiskäsitys perustuu eri symbolijärjestelmien samanarvoisuuteen

-kukin käsityön ja taiteen ala perustuu omaan symbolijärjestelmäänsä; esineillä, kuvilla, äänillä ja liikkeillä ajatellaan ja kommunikoidaan

Taide- ja taitoaineissa(kin) opitaan käsitteellistämistä ja teoretisoidaan

- kehollisuutta ei voida lähestyä irrallaan abstraktista ajattelusta ja kulttuurista
- kehollisuuteen perustuva kokemuksellinen tiedonhankinta ei ole korvattavissa sanoihin perustuvan ajattelun avulla saadulla tiedolla
- käsittäminen – ajatus käsissämme – kehon kieli – hiljainen tieto – tekijän tieto

- millaista abstraktia ajattelua käsin tekeminen ja muu kehollinen toiminta edustavat?
- miten käsitteellistäminen tapahtuu taitai-aineissa ja millaisia symbolijärjestelmiä ne edustavat?

6. KULTTUURI-IDENTITEETTI

Monikulttuurinen taide- ja taitokasvatus näkee oppijan yksilönä ja ryhmänsä edustajana

-taitai-aineet kehittävät persoonallista ja sosiaalista identiteettiä

(kokonaispersoonallisuus)

Monikulttuurinen taidekasvatus

Tavoitteet:

- kyky tuottaa omaan monikulttuuriseen identiteettiin liittyviä (kuvallisia ja muita) viestejä
- kyky havaita, tulkita, ymmärtää ja arvostaa muiden kulttuuristen ryhmien (visuaalisia ja muita) viestejä (monilukutaito)

KOMMUNIKAATIO JA VUOROVAIKUTUS

7. MONILUKUTAITO

Monikulttuurinen taidekasvatus edistää yksilöiden ja ryhmien välistä ymmärrystä ja tasa-arvoa

-monilukutaito on kykyä ilmaista ja tulkita erilaisten kulttuuristen ryhmien viestejä

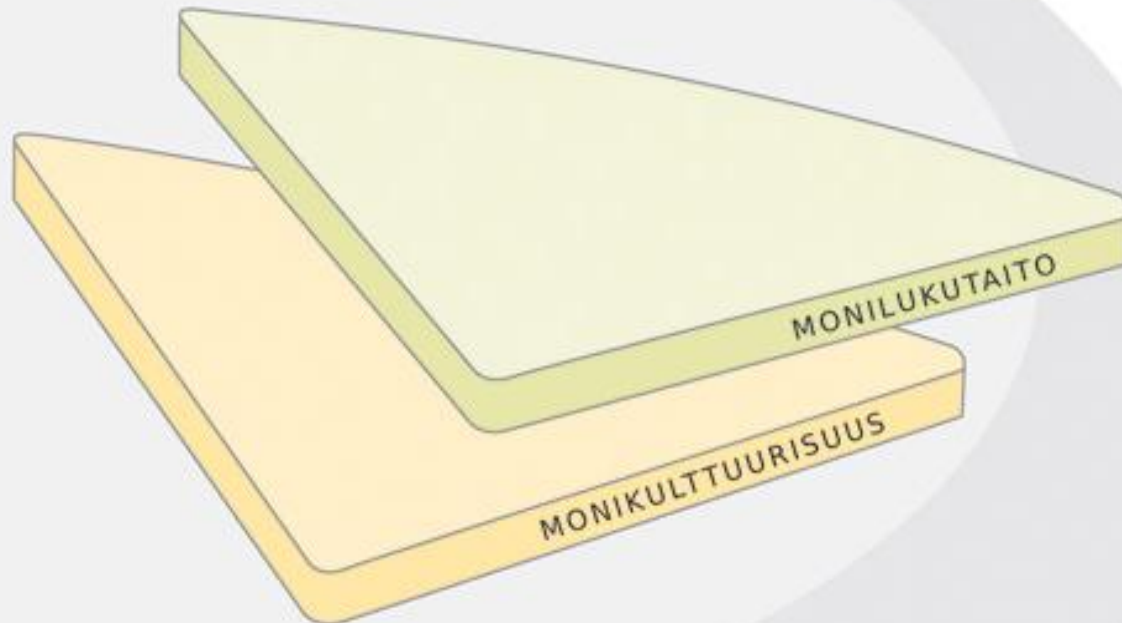
Taitai-aineissa opitaan kunkin taiteenalan
symbolijärjestelmään perustuvaa

KULTTUURISTA MONILUKUTAITO

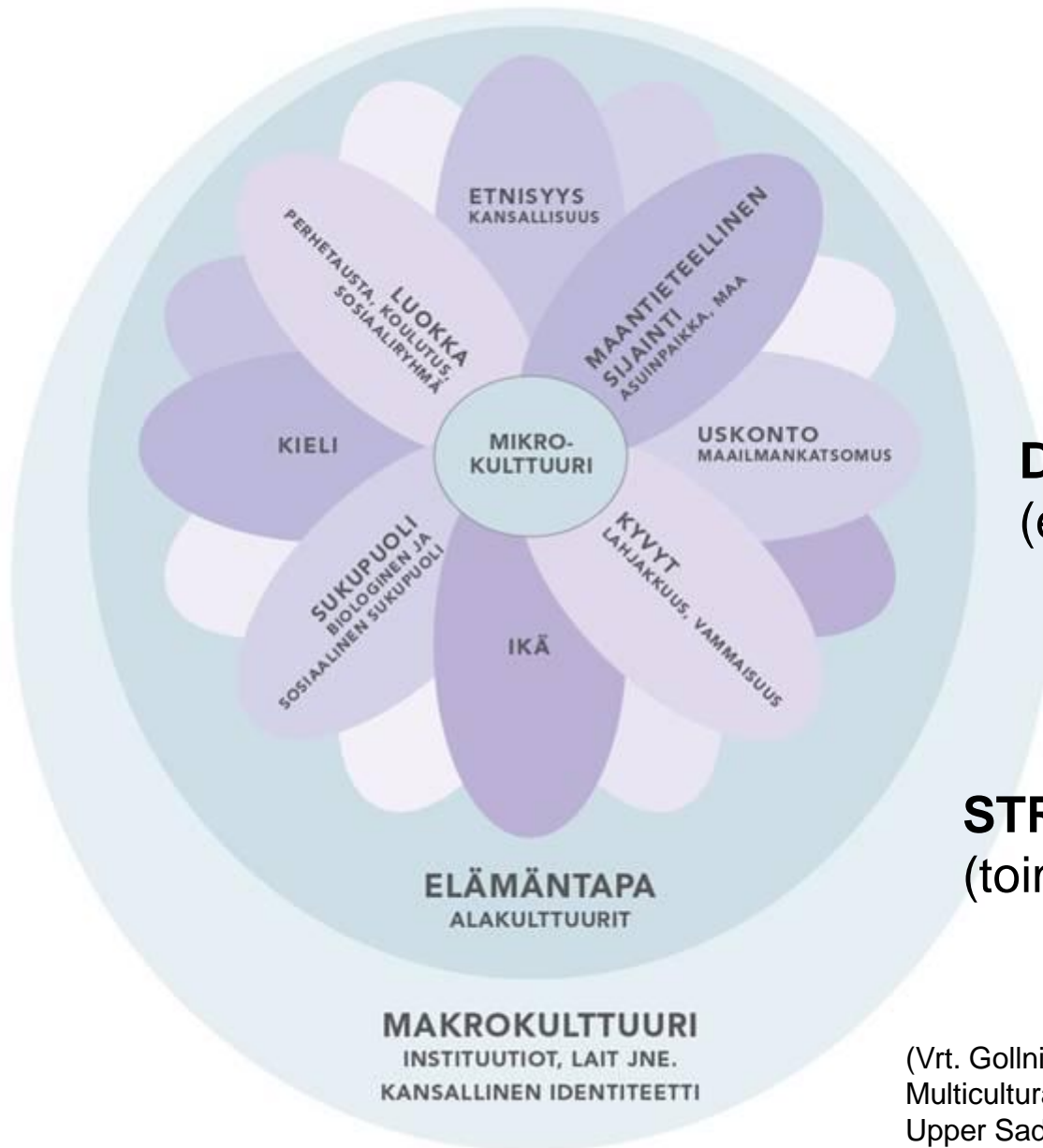
kuvien ja esineiden kieli

musiikin kieli

liikkeen kieli...

Monikulttuurinen identiteetti

DISKURSSIT
(esittämisen tavat)

STRATEGIAT
(toimintatavat)

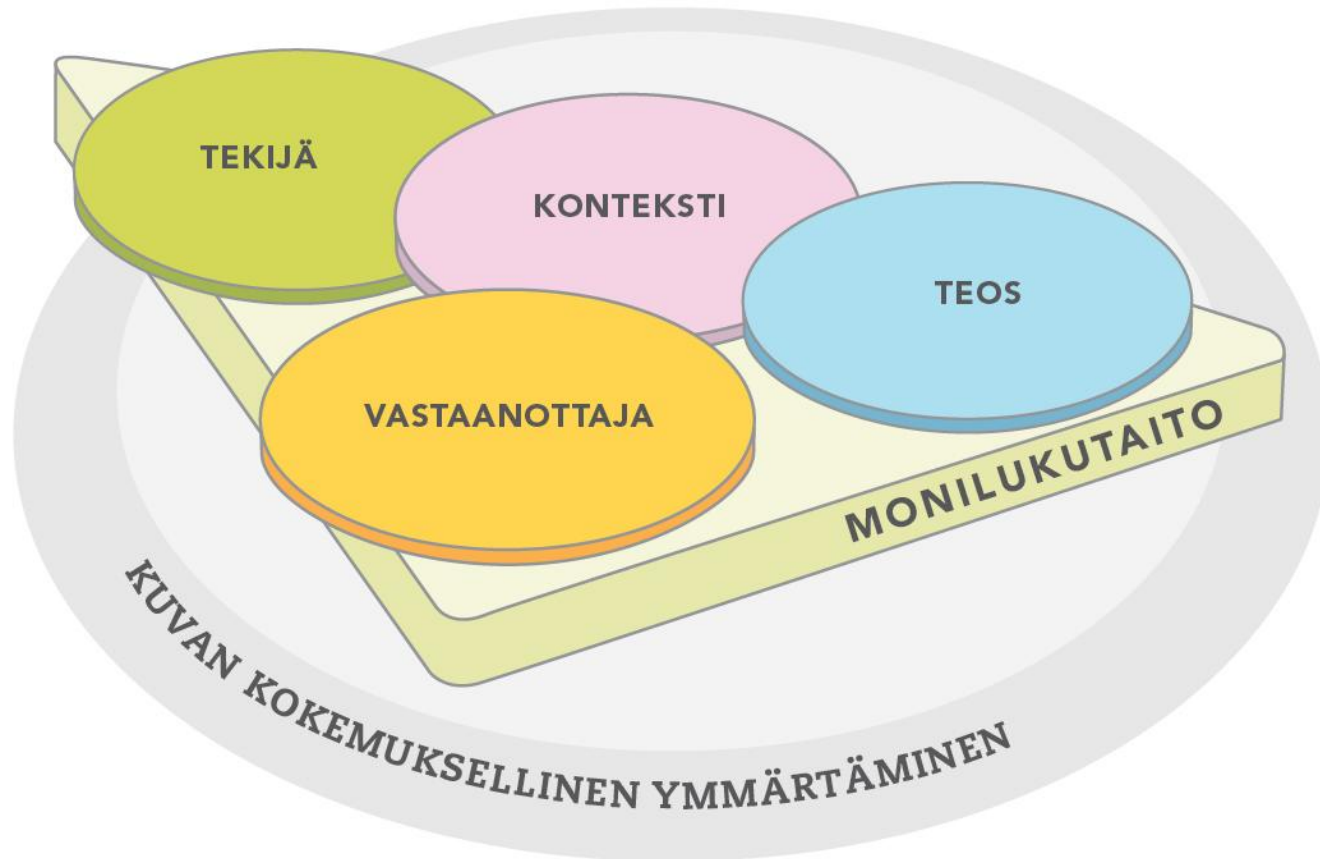
(Vrt. Gollnick, D. M. & Chinn, P. C. 1983/1998 (5th. Ed.).
Multicultural education in a pluralistic society.
Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.)

MONIKULTTUURINEN IDENTITEETTI JA KULTTUURINEN MONILUKUTAITO

MONILUKUTAIDON viitekehyksenä toimii monikulttuurisen identiteetin laaja määritelmä. Siinä kysytään, miten oppijan mikrokulttuurit (etnisyys, maantiede, uskonto, kyvyt, sukupuoli, kieli, luokka) ja elämäntavat vaikuttavat tai muuttavat makrokulttuuria.

Miten voidaan käydä rakentavaa dialogia erilaisten kulttuuristen ja sosiaalisten ryhmien välillä tekemällä ja tulkitsemalla taidetta?

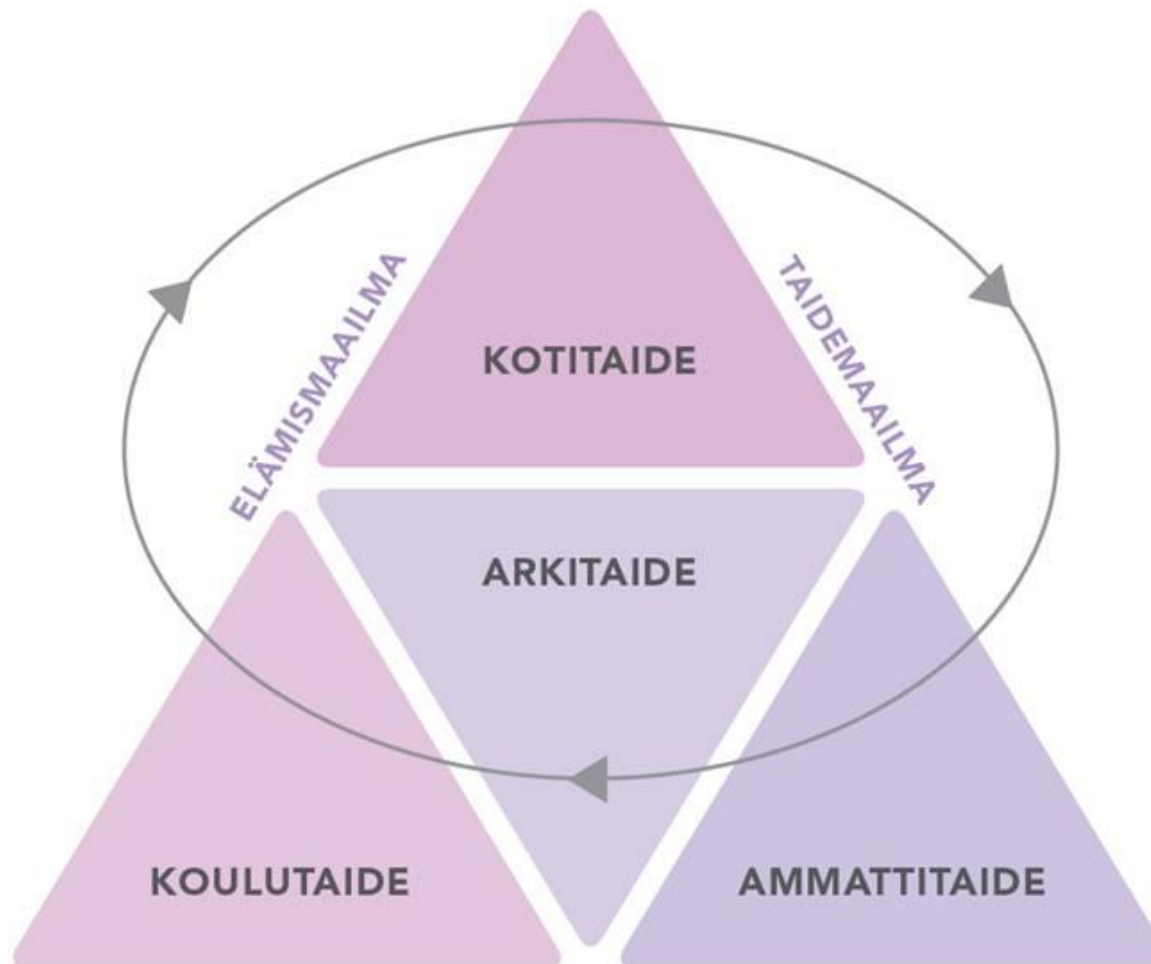
MONILUKUTAIDON sisältyvät näkökulmat

Kuva-analyysimallit.

Miten kuvan merkitys muodostuu?

Kuvan tuottamisen ja tulkinnan kontekstit OPETTAJAN JA OPPILAAN MONILUKUTAITO

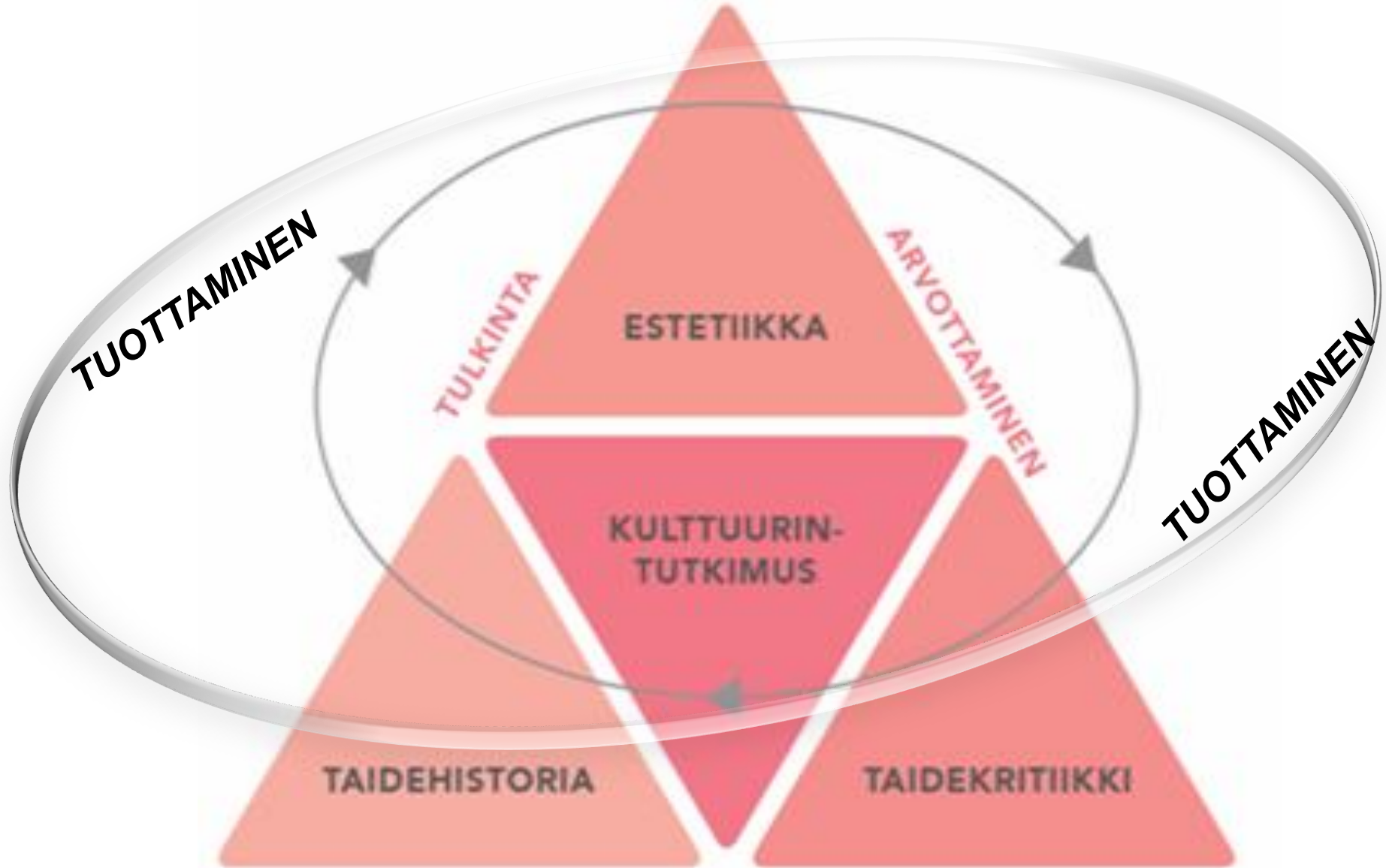
**Visuaalinen monilukutaito osana integroivaa taideopetusta:
elämismaailmojen ja taidemaailmojen silloittamista**

MATERIAALISEN KULTTUURIN OSA-ALUEET

(Visuaalinen kulttuuri)

MONILUKUTAUTOON liittyvät taidetieteet

VISUAALISTEN TEKSTIEN LUKUTAVAT

(Ks. Werner, W. 2002. Reading visual texts.
Theory and Research in Social Education
30(3), 401-428.)

MITEN ERILAISET KULTTUURISET RYHMÄT JA KULTTUURI-IDENTITEETIN OSA-ALUEET ILMENEVÄT VISUAALISESSA KULTTUURISSA?

Miten eri aineiden opetussuunnitelmissa viitataan monikulttuurisuuteen?

Millaisia kuvia niiden opettamisessa voidaan käyttää?

MONILUKUTAIDON ULOTTUVUUDET

taideteosten ja muiden materiaalsen kulttuurin tuotteiden tarkastelussa

A) KONTEKSTI

tekijän ja vastaanottajan monikulttuuriset identiteetit

B) TUTKIMISEN PROSESSI

käsityö- ja taidetieteiden menetelmät kulttuurintutkimusta painottaen

C) TULKINTASTRATEGIAT

erilaiset teosten/tuotteiden analysoinnin mallit / lukutavat

D) TULKINNAN JA ESITTÄMISEN MUOTO

taiteellinen ja käsityöllinen tuottaminen / taiteisiin ja taitamiseen liittyvä käsitteellistäminen

E) TAVOITE

itsenäisten tiedonalojen integrointi / tieteidenvälisyys

F) PÄÄMÄÄRÄ

moniroolinen taitai-opettaja kulttuurikasvattajana